

Összefoglaló a közepesnél erősebb (KEH) és erős hatású (EH) biztosítók stressz tesztelési felmérésének eredményeiről

1. Előzmények – a biztosítók stressz tesztelési háttere

Az elmúlt időszakban lezajlott és hatását jelenleg is érzékeltető pénz- és tőkepiaci válság – a hitelválság közvetett hatásaként –eszközoldalról közvetlenül érintette a hazai biztosítókat is. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (Felügyelet) 2008 októberében bevezetett rendkívüli heti adatszolgáltatásai alapján megállapítható, hogy a biztosítók eszközein jelentős mértékű negatív nem realizált veszteség (ún. negatív csendes tartalék) képződött, amelynek egy része az értékesítések, átkötések következtében realizálódott és a biztosítók tőkehelyzetének romlását eredményezte.

A pénz- és tőkepiaci válság várható időbeli elhúzódására tekintettel 2009 első negyedében a Felügyelet előre meghatározott piaci eseményeken alapuló (determinisztikus) stressz forgatókönyvek alapján felmérte a hazai biztosítási szektor pénzügyi stabilitását.

A Felügyeleti Tanács által jóváhagyott, 2009. évre vonatkozó felügyeleti prioritásokkal összhangban, elsősorban az intézményi szinten megjelenő likviditás és a stratégia prioritáson belül az üzleti modell fenntarthatósága kapcsolódott szorosan a stressz tesztelés végrehajtásához. A likviditási kockázat kiemelt jelentőségű a biztosítási szektorban is, mert egyrészt közvetlen kockázatként jelentkezik (amely a biztosító eszközeinek piaci értékesíthetőségéből adódik); másrészt azonban más jellegű kockázatokból is eredhet (így az ügyfelek visszavásárlási magatartásából, a mögöttes eszközök likviditásából, az alapkezelők teljesítéséből, stb.). Az üzleti modell fenntarthatósága pedig oly módon kapcsolódott a stressz teszteléshez, hogy a biztosítók szöveges válaszai alapján a biztosítók felső szintű vezetésének válságkezelési gyakorlatáról és kockázattudatos magatartásáról is képet kívánt alkotni a Felügyelet. Az utóbbi információkat annál is inkább fontosnak tartottuk, mivel a brit felügyelet (FSA) 2008 decemberében megjelentetett egy konzultációs anyagot, amelynek célja az volt, hogy az elmúlt időszak tapasztalataiból okulva felhívja a figyelmet a pénzügyi szervezeteknél jelenleg alkalmazott stressz tesztelési eljárások gyengeségeire (robosztusság és megfelelő kalibráció hiánya, stb.), szorgalmazza azok eredményeinek mélyebb beépülését a felső szintű vezetés döntéshozatali eljárásaiba.

2. A stressz teszt felmérés célja

A stressz tesztelés a Felügyelet kockázatalapú felügyelési módszertanának (KOMÓD)¹ kockázati hatásbesorolása alapján az *erős hatású* (EH), valamint a *közepesnél erősebb hatású* (KEH) biztosítókkal végeztettük el, a stressz tesztelésben való részvétel a bankokra kialakított hasonló tesztelésnek megfelelően a Felügyelet felkérésére történt. Figyelemmel arra, hogy a

¹ http://www.pszaf.hu/bal_menu/szabalyozo_eszkozok/felugyeletimodszertanok/komod

2012. november 1-ével várhatóan hatályba lépő Szolvencia II rendszer által előírt szavatolótőke-szükséglet számításának alapját hasonló eszköz- és forrásoldali stressz tesztek képezik, képet szerettünk volna kapni arról is, hogy az egyes biztosítók a stressz tesztek végrehajtása során milyen problémákkal szembesülnek, milyen kérdéseik merülnek fel, illetve rendelkeznek-e megfelelő kapacitással, kompetenciával azok elvégzéséhez.

A stressz tesztelési gyakorlat áttekintése a hazai biztosítási szektorban újdonságnak számít, korábban a Felügyelet nem kérte a biztosítókat ilyen jellegű felmérés elvégzésére, ugyanakkor ismert, hogy elsősorban a külföldi tulajdonosi háttérrel rendelkező biztosítók készítenek hasonló kimutatásokat a tulajdonosaik részére.

A tesztelés alapjául szolgáló stressz forgatókönyvek – a banki scenáriókkal összhangban, de a biztosítási tevékenység sajátosságaira is figyelemmel – az *eszköz- és forrásoldal kockázatainak* (az eszközök és kötelezettségek eltérő pénzneméből eredő devizaárfolyam-kockázat, illetve a visszavásárlási joggal rendelkező életbiztosítások visszavásárlásával összefüggő kockázatok) *felmérésére* készültek. Ezen kívül a likviditási, valamint a viszontbiztosítási eseményeken keresztül olyan forrásoldali kockázatokat is figyelembe vettünk, amelyek eszközoldali kockázatot is eredményezhetnek. A stressz tesztelést a biztosítóknak a 2008. december 31-i adataik alapján kellett elvégezniük, a kitöltési útmutatóban foglaltak figyelembevételével.

A stressz tesztelés célja egyrészt az volt, hogy számszerűsített információkat kapjunk a biztosítók tőkehelyzetének stabilitásáról, a *bruttó kockázat* mértékéről. Másrészt felügyeleti szempontból hasznosnak ítéltük az FSA (az Egyesült Királyság integrált pénzügyi felügyelete) konzultációs anyagában is említett *nettó kockázat* megismerését is, amely megközelítés összhangban van a KOMÓD módszertanával is. Ennek megfelelően a számszerűsített információk mellett a biztosítóktól – kérdőív formájában – tájékoztatást kértünk arra vonatkozóan is, hogy a válságesemény(ek) bekövetkezésekor a biztosítónál rendelkezésre állnak-e *írásos szabályzatok, politikák, illetve működnek-e ideiglenes bizottságok* a válságesemény(ek) negatív hatásainak kezelésére, illetve a biztosító felsővezetése milyen *menedzsment eszközöket* tartana célszerűnek és ezek közül *melyek alkalmazása mellett döntene* a rendkívüli helyzet megoldása érdekében.

3. A stressz forgatókönyvek kialakításának szempontjai

- 3.1. A Szolvencia II projekt 4. mennyiségi hatástanulmányának (QIS4) előkészítő fázisában a CEIOPS Financial Requirement (FinReq) munkacsoportja elkészítette a hatástanulmány technikai specifikációját, amelyben biztosításspecifikus stressz forgatókönyveket dolgozott ki a sztenderd szavatolótőke-szükséglet számítás kockázati moduljaihoz. A biztosítási szektor specialitása és a QIS4 projekt előkészítésének nemzetközi szakmai megalapozottsága indokolta, hogy a **QIS4 stressz scenáriókat tekintsük kiindulópontnak a biztosítási szektorra elkészített stressz forgatókönyvek kialakításánál, ezen belül is külön az eszköz- és forrásoldalt egyaránt érintő scenáriókat** (az eszközök és kötelezettségek eltérő pénzneméből eredő devizaárfolyam-kockázat, illetve a visszavásárlási joggal rendelkező életbiztosítások visszavásárlásával összefüggő kockázatok felméréséhez).

A forrásoldali kamatscenáriók alkalmazásától eltekintettünk, mert a szóba jöhető matematikai tartalékokat a biztosítástechnikai tartalékok tartalmáról, képzésének és

felhasználásának rendjéről szóló 8/2001. PM rendelet alapján ún. prospektív módszerrel kell meghatározni a mindig aktuális technikai kamatláb felhasználásával. Figyelemmel arra, hogy a QIS4-ben alkalmazott, kockázatmentesnek tekintett forint hozamgörbe pontjai ezen technikai kamatlábaknál jellemzően nagyobbak, a szerződésekből eredő jövőbeni kiadások és jövőbeni bevételek várható jelenértéke – a diszkontáláshoz használt magasabb kamatláb miatt – kisebb tartalékértékeket eredményez, amely ezáltal az eszközoldal változatlanságának feltétele mellett jelentősen megnövelné a rendelkezésre álló szavatolótőke mennyiségét, amely torzítaná a felmérés eredményét. (Megjegyezzük, hogy a QIS4-ben a stressz scenáriók a szavatolótőke-szükséglet meghatározásához szolgáltak, így a tartalékok diszkontálása miatt kialakuló magasabb szavatolótőke szintet magasabb szavatolótőke-szükséglet is követte.)

3.2. A Felügyelet ugyanakkor 2008-ban stressz forgatókönyveket dolgozott ki annak érdekében, hogy felmérje a hazai bankok banki könyvi, illetve kereskedési könyvi pozícióinak értékalakulását feltételezett válsághelyzetek esetén. Emiatt fontosnak tartottuk a biztosítói stressz forgatókönyvek kialakítása során, hogy azok **a lehető legnagyobb mértékben összhangban legyenek a bankokra kialakított stressz scenáriókkal**. Az integrált felügyelés keretében ugyanis az egyes pénzügyi szektorokra célszerű minél egységesebb stressz forgatókönyveket alkalmazni annak érdekében, hogy a Felügyelet felmérhesse, hogy egy adott válságesemény a szektorokon átívelő hatásokon keresztül milyen módon hat a teljes hazai pénzügyi rendszerre.

3.3. A Felügyelet által kiadott, a biztosító likviditását, fizetőképességét súlyosan veszélyeztető állapot kezeléséről és az alkalmazandó eljárási rend tartalmáról szóló 4/2008. számú módszertani útmutató általános javaslatokat fogalmaz meg a stressz forgatókönyvek elkészítésére, de kizárólag a rendkívüli likviditási helyzetek kezelésére vonatkozóan. A befektetési egységekhez kötött (unit linked) életbiztosítások esetében az elszámolási mismatch kockázat és a kapcsolódó likviditási kockázatok felmérésére, illetve ezek alapján a megfelelő scenáriók elkészítésére és tesztelésére is kértük a biztosítókat.

3.4. A Felügyelet 2008 novemberében javaslatot tett az aktuáriusi jelentés tartalmáról szóló 7/2001. (II.22.) PM rendelet módosítására, hogy az aktuáriusi jelentésekben egységes stressz tesztek mentén történő elemzések is lehetővé váljanak. A javaslatokat a Felügyelet megküldte a Magyar Aktuáriusok Társaságának (MAT) is egyeztetés céljából. A biztosítókra kidolgozott stressz forgatókönyvek **alapvetően megegyeztek a javaslatban megfogalmazott forgatókönyvekkel**.

Figyelemmel arra, hogy a felügyeleti intézkedések alkalmazásának lehetősége a jogszabály szerint számított tőkemegfeleléshez kötődik (amely nem feltétlenül egyezik meg a biztosítók belső gazdasági alapon számított tőkemegfelelésével), kiinduló szavatolótőke-feltöltöttségnek minden biztosító esetében a Bit. szerinti szavatolótőke-feltöltöttséget tekintettük és a változásokat is ehhez az értékhez viszonyítottuk.

4. A stressz forgatókönyvek alapja

A stressz forgatókönyvek alapját az alábbi, a hazai környezethez, eseményekhez igazított stressz események képezték:

- a hazai forint (spot) hozamgörbe 300 bázispontos, 500 bázispontos párhuzamos, illetve nem párhuzamos elmozdulása mindkét irányba (350 bázispontos hozamgörbe eltolódástól kiindulva a futamidő növekedésével fokozatosan csökkenő mértékű elmozdulás egészen 100 bázispontos eltolódásig);
- a forint összes többi devizához képesti (EUR/HUF) devizaárfolyamának 20%-os és 40%-os le-, illetve felértékelődése;
- a részvényárfolyamok 40%-os, a kötvény, valamint részvény befektetési jegyek (hátralévő átlagos futamidőtől (duration) függően 10, illetve 20%-os; valamint 30%-os) árfolyamsokkjá;
- a viszontbiztosítási partnerek fizetéseképtelensége (amelyet a viszontbiztosítási partnerekkel szembeni követelésekre elszámolandó 30%-os értékvesztéssel modelleztünk); valamint
- a visszavásárlási joggal rendelkező életbiztosítások 20%-os egyszeri és azonnali visszavásárlása.

A hazai forint (spot) hozamgörbe esetében a 300 bázispontos elmozdulást a bankokra meghatározott stressz forgatókönyvhöz igazodva vizsgáltuk, míg az 500 bázispontos elmozdulást a 2009. március elején tapasztalt hazai állampapír-piaci folyamatok alapján vettük bele a stressz tesztelésbe. Az 500 bázispontos elmozdulás-sokk életszerűségét az is alátámasztja, hogy az IMF 2008-as tanulmánya² szerint az európai FSAP vizsgálatok során alkalmazott hozamgörbe-sokkok esetében is alkalmaztak ilyen mértékű elmozdulást. (Megjegyezzük, hogy a banki stressz tesztelés során a Felügyelet is alkalmazta az 500 bázispontos elmozdulást az MNB kérésére, éppen az IMF FSAP vizsgálatainak keretében folytatott stressz tesztek módszertanának való megfelelés céljából.)

A forint devizaárfolyamának 20%-os mértékű le-, illetve felértékelődését ugyancsak a banki szcenárióból került át, a 40%-os devizaárfolyam-változást elsősorban az EUR/HUF, USD/HUF, GBP/HUF és a JPY/HUF devizaárfolyam időszora alapján a 2008 szeptembere óta bekövetkező változások indokolták.

A részvényárfolyamok 40%-os sokkját egyrészt a tőkepiaci mozgások igazolták, továbbá a pénzügyi konglomerátumok és nemzetközi biztosítók vezető kockázatkezelőinek érdekérvényesítő szervezeteként szolgáló CRO Forum felmérése alapján a legtöbb biztosító jelenlegi belső modelljében a 39%-os sokkot alkalmazza a közvetlen részvénybefektetések stresszelése esetében.

A kötvény befektetési jegyekre történő 10%-os, illetve 20%-os árfolyamsokk alkalmazását a befektetési alapok megcélzott befektetési összetétele, illetve a befektetési alap hátralévő átlagos futamideje alapján kellett a biztosítóknak eldönteni. A részvény típusú befektetési jegyekre 30%-os árfolyamcsökkenést feltételeztünk.

² Stress testing at the IMF, WP/08/206

A viszontbiztosítási partnerek fizetéseképtelenségének eseményét leegyszerűsített módon, a viszontbiztosítóval szembeni követelésekre elszámolt 30%-os értékvesztéssel modelleztük.

A visszavásárlási esemény az egyik legösszetettebb, életbiztosítási ágra meghatározott, eszköz- és forrásoldalt egyaránt érintő esemény, amely több jelentős (elsősorban likviditási és reputációs) kockázattal is szorosan összefügg.

A stressz tesztelés során kértük a biztosítókat, hogy az egyes sokkesemények alapján *külön-külön, páronként* (két esemény egyidejű bekövetkezése mellett), illetve *kombináltan* (több esemény egyidejű bekövetkezése mellett) is végezzék el a tesztelést az eszközökre és kötelezettségekre.

A befektetési egységekhez kötött (unit linked) életbiztosítások esetében a befektetési kockázatokat az életbiztosítási feltételekben meghatározott mértékben a szerződő ügyfél viseli. A 2008 novemberének rendkívüli eseményei (pl. nyíltvégű ingatlan befektetési jegyek forgalmazásának felfüggesztése) ugyanakkor azt is megmutatták, hogy bizonyos – a biztosítótól részben független – körülmények befolyásolhatják a biztosító szerződési feltételek szerinti szolgáltatásteljesítését. A tapasztalatok alapján egyes biztosítók esetében jelentős tőkekockázatot jelentett a unit visszaváltási és átváltási kérelmek teljesítése a felfüggesztés tartama alatt, mivel azokat a biztosítónak a szerződéses kötelezettsége miatt akár a saját tőkéje terhére is végre kell(ett volna) hajtania. A felfüggesztés tartamának lejártát követően ugyanakkor a befektetési egységekre adott visszaváltási és átváltási kérelmek szerződési feltételekben meghatározott teljesítésének időpontja, illetve az eszközalapban lévő befektetési alapok befektetési jegyei visszaváltásának időpontja közötti eltérés (az ún. *elszámolási mismatch*) kockázata bizonyult jelentősnek. A befektetési egységekhez kötött (unit linked) életbiztosításokat értékesítő biztosítókat ezért arra kértük, *hogy a visszavásárlási forgatókönyvet alkalmazzák a unit linked ágazatra vonatkozóan is, amely során mérjék fel a unit linked életbiztosítási termékfeltételeikből, illetve az eszközalapok mögött lévő befektetési alapok forgalmazóinak teljesítéséből fakadó kockázataikat és lehetőség szerint számszerűsítsék ezeket.*

Ennek felmérését az indokolta, hogy 2009 márciusában a Felügyelet körlevélben kérte a biztosítókat, hogy az eszközalap átváltási kérelmek befogadására, kezelésére, teljesítésére vonatkozó hatályos eljárásaikat, szabályozó dokumentumaikat, valamint a befektetési egységekhez kötött (unit linked) életbiztosításaik termékfeltételeit tekintsék át, és a unitárazási és elszámolási kockázatokat figyelembe véve fontolják meg azok módosítását.

5. A stressz tesztelés összefoglaló eredményei

5.1. A legnagyobb hatású egyedi sokk a biztosítók túlnyomó többségénél *a forint (spot) hozamgörbe 300, illetve 500 bázispontos párhuzamos felfelé elmozdulása* volt. Ennek oka a szektor jellemzően magas állampapír-állományán kívül a már említett módszertani megfontolás is jelentős szerepet játszott.

5.2. A hozamgörbe-elmozdulás hatása jellemzően azoknál a biztosítóknál volt nagyobb, amelyek *az állampapír-portfóliójukat a kötelezettségek lejáratí szerkezetéhez igazítják, azaz hosszú lejáratú és így a hozamváltozásokra érzékenyebb állampapír-portfólióval rendelkeznek.* Ez elsősorban az életbiztosítási ágat (is) művelő biztosítóknál figyelhető meg.

- 5.3. A biztosítók likviditási problémák jelentkezése esetén jellemzően *elsődlegesen az állampapír-állomány egy részét mobilizálnák a szükséges készpénz- és számlapénz fedezet biztosítása érdekében.*
- 5.4. A legtöbb biztosító esetében a devizaárfolyam-pozíció kiegyensúlyozott, néhány biztosítótól eltekintve *a nettó devizapozíció a mérlegfőösszegének kevesebb, mint 6%-át teszi ki.*
- 5.5. A páronként kombinált forgatókönyvek közül a legnagyobb negatív hatást a biztosítók piaci alapon számolt tőkefeltöltöttségére nézve jellemzően az *500 bázispontos hozamgörbe-elmozdulás és a forint devizaárfolyamának 40%-os felértékelődése* jelentette volna. Az események páros bekövetkezésénél a legtöbb biztosító jellemzően tökéletes korrelációt feltételezett, azaz egyszerűen összeadta az egyedi hatásokat; *a válaszok alapján nem vett figyelembe egyik biztosító sem egymást erősítő vagy kioltó hatásokat.*
- 5.6. A befektetési egységekhez kötött (unit linked) életbiztosítási állomány visszavásárlása során tesztelendő *elszámolási mismatch kockázat* felmérésével kapcsolatban a biztosítók *érdemben alátámasztott, számszerű eredményeket nem közöltek.*

6. A stressz tesztelés feldolgozása során tapasztalt jelenségek

- 6.1. A Felügyelet sajnálattal állapította meg, hogy biztosítók egy kisebb része *nem képes a determinisztikus stressz tesztelési forgatókönyvek megfelelő szintű elvégzésére, illetve azok összefüggéseinek elemzésére. A kockázatot itt elsősorban abban látjuk, hogy ezen biztosítók esetében nem győződhattünk meg arról, hogy képesek-e a forgatókönyvekben meghatározott események várható hatásainak felmérésére, azok pénzügyi következményeinek kezelésére. Megjegyezzük, hogy a Szolvencia II rendszerben a szavatolótőke-szükséglet számítása az általunk meghatározott forgatókönyveknél komplexebb szcenáriók elvégzését igényli majd, így felvetődik az a kérdés is, hogy ezek a biztosítók fel vannak-e készítve a Szolvencia II rendszer átvételére.*
- 6.2. A kérdőívben rákérdeztünk az egyes forgatókönyvek által okozott hatások kezelésének *lehetséges cselekvési alternatíváira*, ugyanakkor *több biztosító esetében sem kaptunk egyértelmű választ.* A kérdőívekben szereplő válaszok alapján általánosan tapasztaltuk, hogy a biztosítók nagy része *a 2008 szeptembere óta bekövetkezett pénz- és tőkepiaci folyamatok ellenére sem tett konkrét intézkedéseket annak érdekében, hogy egy hasonló eseménysorozat hatásait a jövőben mérsékelni tudja. Sok biztosító esetében továbbra sincs rendkívüli (válság)helyzetek kezelésére vonatkozó terv, illetve részletesen kidolgozott eljárásrend; több esetben pedig egyéb szabályzatok tartalmazznak csupán általános jellegű megállapításokat a stressz helyzetek kezelésére. (Az érintett biztosítók eljárásrendjeit a Felügyelet egyedileg megvizsgálta, a szükségesnek tartott intézkedéseket megtette.)*
- 6.3. A stressz tesztelési adatszolgáltatás, illetve kérdőívekben megfogalmazott válaszok alapján általánosan megállapítható, hogy a biztosítók *a magyar állampapír-piacot*

még szélsőséges pénz- és tőkepiaci körülmények között is *korlátlanul likvidnek és ezáltal a magyar állampapírt alacsony kockázatú befektetésnek tekintik.*

- 6.4. Több biztosító is *a Felügyeletet olyan intézménynek tekinti, amely válsághelyzetek esetén – azok megfelelő kezelése érdekében – eltekinthet jogalkalmazói szerepétől, mérlegelési lehetősége van és a jogszabályi kötelezettségeket az abban foglaltaktól eltérően is értelmezheti.* Ez különösen a szavatolótőke meg nem felelés (tőkemegfelelés megsértését követően a megfelelő tőkehelyzet helyreállítására vonatkozó, Bit.-ben meghatározott időperiódus felülírása; az egyes speciális biztosítástechnikai tartalékok feloldása és szavatolótőkeként való bevonása) esetében volt tapasztalható. Megjegyezzük, hogy a Szolvencia II rendszerben a pénzügyi- és tőkepiacok kivételes esésekor (exceptional fall in financial markets) a felügyeleteknek lehetőségük lesz – a megfelelő feltételek fennállása esetén – a szavatolótőke-megfelelés helyreállításához eredetileg rendelkezésre álló 6 hónapos időtartamot meghosszabbítaniuk.